
THÔNG TIN-BÌNH LUẬN

Tổng quan về ứng dụng công nghệ thông tin trong công việc biên dịch

Nguyễn Ninh Bắc*

*Khoa Sư phạm tiếng Anh, Trường Đại học Ngoại ngữ, ĐHQGHN,
Phạm Văn Đồng, Cầu Giấy, Hà Nội, Việt Nam*

Nhận bài ngày 20 tháng 2 năm 2014

Chỉnh sửa ngày 1 tháng 10 năm 2014; Chấp nhận đăng ngày 20 tháng 10 năm 2014

Tóm tắt: Công nghệ thông tin (CNTT) hiện đang đóng vai trò quan trọng trong hầu khắp các lĩnh vực, trong đó có biên dịch. Bài viết trình bày tổng quan các khía cạnh mà CNTT có thể hỗ trợ cho biên dịch viên. CNTT giúp ích cho người làm biên dịch ở tất cả các giai đoạn trong quá trình tác nghiệp, từ trước khi dịch đến trong khi dịch và sau khi dịch. Sự hỗ trợ của CNTT có thể chia làm hai mảng lớn là hỗ trợ công tác hậu cần và hỗ trợ trực tiếp chất lượng bản dịch. Để hội nhập với thị trường dịch thuật quốc tế trong tương lai, việc hiểu và sử dụng thành thạo các phần mềm dịch thuật có sự hỗ trợ của máy tính (CAT) sẽ là yêu cầu không thể thiếu đối với biên dịch viên.

Từ khóa: Công nghệ, biên dịch, dịch thuật, MT, CAT.

1. Giới thiệu

Công nghệ thông tin từ lâu đã trở thành trợ thủ đắc lực cho nhiều lĩnh vực trên thế giới và tại Việt Nam. Các ứng dụng của công nghệ hiện đã có mặt trong tất cả các lĩnh vực sản xuất, kinh doanh, văn hóa, đời sống và đóng vai trò quan trọng giúp tăng năng suất, hiệu quả làm việc. Ngày 15/1/2014, Thủ tướng Chính phủ đã ký Quyết định số 109/QĐ-Ttg về việc thành lập Ủy ban Quốc gia về ứng dụng CNTT. Với người đứng đầu là Thủ tướng và một Phó Thủ tướng, Ủy ban có nhiệm vụ đẩy mạnh công tác

ứng dụng CNTT phục vụ mục tiêu nâng cao năng lực cạnh tranh quốc gia, phát triển kinh tế xã hội. Điều này cho thấy CNTT đã chứng minh được vai trò của mình và nhận được sự chú ý của toàn xã hội, phản ánh một xu thế tất yếu của thời đại.

Trong công việc dịch thuật, CNTT đã được ứng dụng từ lâu và chứng tỏ được vai trò quan trọng của mình. Nếu được sử dụng hợp lý, CNTT có thể giúp ích cho biên dịch viên trong tất cả các công việc, từ liên hệ với khách hàng, chuyển ngữ văn bản cần dịch cho đến thanh toán và lập cơ sở dữ liệu phục vụ tham khảo sau này.

* ĐT.: 84-904245158

Email: bacvnu@gmail.com

Nghiên cứu này giới thiệu tổng quan những khía cạnh mà CNTT có thể hỗ trợ cho người làm công việc biên dịch chuyên nghiệp. Đối tượng hướng tới của nghiên cứu này là những biên dịch viên chuyên nghiệp và sinh viên chuyên ngành biên dịch, không phân biệt cấp ngôn ngữ sử dụng. Nghiên cứu cũng cung cấp thông tin cho các trường đại học có chuyên ngành biên dịch nhằm xây dựng được một chương trình đào tạo biên dịch viên có khả năng sử dụng hiệu quả CNTT vào công việc biên dịch.

2. Một số quan điểm về vai trò của CNTT với biên dịch

Từ khi xuất hiện những chiếc máy tính đầu tiên, nhiều người làm công việc dịch thuật và nghiên cứu dịch thuật trên thế giới đã bắt đầu nghĩ đến vai trò của CNTT trong dịch thuật. Những khía cạnh mà họ cho rằng có thể tác động nhiều nhất đến biên dịch là dịch hoàn toàn bằng máy tính (Machine Translation, viết tắt là MT) và dịch có sự hỗ trợ của máy tính (Computer Aided Translation, viết tắt là CAT).

Theo Thibodeau (dẫn lại trong Lynn [1:12]) và Olivia & cộng sự [2], cuộc chiến tranh lạnh giữa Liên Xô cũ và Hoa Kỳ những năm 1950 và yêu cầu địa phương hóa (localization) dịch vụ và sản phẩm của các tập đoàn toàn cầu những năm 1990 là những nguyên nhân thúc đẩy nhu cầu dịch tự động của con người. Theo tính toán của Arnold [3:5], nếu dịch cẩn thận và đạt chất lượng cao, trong một ngày (tám giờ làm việc), một biên dịch viên chỉ làm được khoảng 4 – 6 trang tài liệu (khoảng 2000 từ). Trong khi đó, nhu cầu chuyển ngữ các văn bản (phục vụ tình báo trong trường hợp quan hệ Liên Xô cũ – Hoa Kỳ) hay phát triển kinh doanh (trong trường hợp các doanh nghiệp) lại cực kỳ lớn. Việc tận

dụng sức mạnh máy tính để dịch nhanh hơn trong khi vẫn đảm bảo chất lượng đã trở thành đề tài nghiên cứu của nhiều nhà khoa học.

Theo Arnold [3:11], mặc dù đôi khi có lỗi nhỏ nhưng trong nhiều trường hợp, các hệ thống MT vẫn có thể đưa ra bản dịch đáng tin cậy với tốc độ rất nhanh. Kể cả khi chất lượng dịch thấp hơn, việc chỉnh sửa bản nháp của MT cũng dễ dàng và ít tốn kém hơn so với việc dịch mà con người đảm nhiệm hoàn toàn.

Liên quan đến việc sử dụng các công cụ CAT, Jonathan [4] nêu ra một số lợi ích như sau:

- Về năng suất dịch: Nếu có cơ sở dữ liệu (Translation Memory, thường được viết tắt là TM) đủ lớn, biên dịch viên có thể đạt năng suất cao gấp 2 lần khi không dùng CAT. Tất nhiên mức độ hiệu quả này còn tùy thuộc vào lượng cặp câu mẫu có trong TM và độ tương tự giữa văn bản cần dịch với những gì đã lưu sẵn trong TM.

- Về chất lượng dịch: Bản dịch có độ thống nhất cao về các thuật ngữ đã sử dụng. Đây là điều hết sức quan trọng, nhất là với các văn bản cần chính xác như văn bản kỹ thuật, pháp lý, tài chính.

Sự phát triển mạnh mẽ của công nghệ trong dịch thuật đã kéo theo nhu cầu tất yếu là lồng ghép nội dung này vào các chương trình đào tạo biên dịch viên chuyên nghiệp. Theo Schaler (dẫn lại trong [1:13]), đến khi tốt nghiệp, sinh viên ngành biên dịch cần biết được về sự phong phú của các công cụ CAT có trên thị trường, biết được các tác động về mặt tài chính và nghiệp vụ của việc sử dụng các công cụ này vào biên dịch. Không chỉ vậy, King Scott (dẫn lại trong [1:13]) còn cảnh báo nếu các vấn đề liên quan đến công nghệ không được đưa vào chương trình đào tạo, rất có thể những gì các trường đại học đào tạo cho sinh viên của mình

sẽ trở nên xa rời thực tế. Nhiều tác giả khác được Lynn dẫn lại [1:14] còn cho rằng việc làm quen với công nghệ CAT đang trở thành điều kiện tiên quyết cho các biên dịch viên. Giảng viên đào tạo biên dịch cần quan tâm tới các kỹ năng này để cung cấp cho học viên của mình, giúp các học viên vượt qua các thách thức và cạnh tranh được trong thế kỷ 21.

Điểm mới của nghiên cứu này so với các nghiên cứu đã có là cung cấp cái nhìn về ứng dụng CNTT gắn nhiều hơn với bối cảnh của thị trường dịch tại Việt Nam. Ngoài ra, nghiên cứu không chỉ đánh giá về MT hay CAT mà đưa ra cái nhìn tổng quan về nhiều ứng dụng hơn của CNTT đối với toàn chuỗi giá trị của nghề biên dịch.

3. Sự hỗ trợ của CNTT đối với biên dịch viên

Trong nghiên cứu này, tác giả tạm thời chia công việc biên dịch thành 3 giai đoạn: trước khi dịch, trong khi dịch và sau khi dịch. Trong 3 giai đoạn này, trong khi dịch là giai đoạn được chú ý nhiều nhất.

3.1. Hỗ trợ gián tiếp công việc dịch/hỗ trợ công tác hậu cần

Ở các giai đoạn trước và sau khi dịch, sự hỗ trợ của CNTT nhằm phục vụ các yêu cầu hậu cần (logistic) cho việc dịch (ví dụ: tìm việc, quảng cáo, nhận tài liệu/gửi sản phẩm, ký hợp đồng, thanh toán, tạo cơ sở dữ liệu tham khảo về sau, v.v.)

Quảng cáo/tìm việc: biên dịch viên có thể đăng quảng cáo tìm việc hoặc tìm các quảng cáo cần người dịch ở một số trang web việc làm, như <http://www.vietnamwork.vn>, <http://www.hrvietsiam.com>, <http://sieuthivieclam.vn>. Biên dịch viên cũng có

thể đăng ký làm thành viên các diễn đàn dịch thuật quốc tế như <http://www.proz.com>, <http://www.translatorscafe.com>. Khi có các dự án cần thuê dịch phù hợp, trang web sẽ gửi thông báo mời tham gia. Tuy nhiên, hầu hết các dự án dịch quốc tế đều có một yêu cầu tiên quyết là biên dịch viên phải sử dụng được ít nhất một trong các phần mềm dịch thuật có sự hỗ trợ của máy tính (CAT) như SDL Trados, Wordfast, Déjà Vu, v.v. Yêu cầu này nhằm đảm bảo độ thống nhất về thuật ngữ trong khi dịch.

Việc nhận tài liệu và gửi sản phẩm cho khách hàng cũng là công việc mà CNTT có thể giúp ích nhiều. Hiện tại, trong đại đa số các trường hợp, tài liệu gốc đều ở dạng bản mềm (phổ biến nhất là Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Powerpoint) nên biên dịch viên có thể dễ dàng nhận văn bản gốc và gửi sản phẩm đã dịch qua email cho khách hàng. Tuy nhiên, trong việc gửi và nhận văn bản có thể phát sinh một số trường hợp đặc biệt như sau:

- Văn bản chỉ có ở dạng bản in: biên dịch viên có thể nhận trực tiếp từ khách hàng hoặc yêu cầu khách hàng scan rồi gửi file ảnh qua email. Nếu tài liệu đang ở dạng bản in, biên dịch viên có thể chuyển sang bản mềm bằng các phần mềm nhận dạng ký tự OCR (Optical Character Recognition) như Omni Page (<http://www.nuance.com>), Abbyy Finereader (www.abbyy.com). Nếu tài liệu gốc ở dạng file Acrobat Reader, biên dịch viên có thể chuyển sang bản word bằng các phần mềm chuyên dụng như Solid Converter PDF (www.soliddocuments.com), Free PDF to Word (<https://www.pdfword.com>).

- Đôi khi tài liệu có dung lượng rất lớn, không thể nhận/gửi qua email thông thường (ví dụ như các file trình chiếu Powerpoint hoặc file văn bản word có kèm nhiều hình ảnh độ phân giải cao). Trong trường hợp này, biên dịch viên

có thể sử dụng các dịch vụ chia sẻ file trực tuyến như www.dropbox.com, www.mediafire.com, www.drive.google.com, v.v. Sau khi đăng ký thành viên, biên dịch viên được cấp một tài khoản gắn với một không gian lưu trữ trên máy chủ của dịch vụ. Biên dịch viên có thể tải lên và tải xuống tài liệu mình cần với tốc độ cao hơn nhiều so với khi sử dụng chức năng đính kèm file của email.

Ở khâu thanh toán, CNTT cũng tỏ ra là một công cụ hết sức hữu ích. Trước hết biên dịch viên có thể dùng tính năng đếm từ (Tools/Word count) trong Ms Word hoặc File/Properties/Statistic trong Ms Excel, Ms Powerpoint để biết sản phẩm của mình dài bao nhiêu từ và từ đó tính được số tiền khách hàng phải thanh toán. Trong trường hợp cần đếm từ của nhiều file, biên dịch viên có thể dùng các phần mềm đếm từ chuyên nghiệp như Practicount (www.practiline.com), FineCount (www.tilti.com). Các phần mềm đếm từ chuyên nghiệp này cũng hỗ trợ in hóa đơn cho khách hàng một cách hết sức thuận tiện.

Biên dịch viên cũng có thể nhận/gửi hợp đồng biên dịch tài liệu qua Internet. Nhiều khách hàng hiện nay đã chấp nhận chữ ký scan.

Biên dịch viên hoàn toàn có thể ngồi tại nhà hoàn thành các thủ tục ký kết hợp đồng. Sau khi ký kết hợp đồng và hoàn thành công việc biên dịch, biên dịch viên còn có thể nhận thanh toán tiền dịch rất thuận tiện qua tiện ích Internet banking của các ngân hàng. Biên dịch viên chỉ cần đăng ký dịch vụ với các ngân hàng là có thể nhận và chuyển tiền từ bất kỳ nơi đâu có Internet.

Sau khi hoàn thành một sản phẩm dịch, CNTT còn hỗ trợ biên dịch viên lưu trữ các sản phẩm dịch, bảng từ để tiện tham khảo sau này.

Một số lưu ý:

- Nên lưu các sản phẩm dịch theo từng nhóm khách hàng hoặc theo chủ đề/lĩnh vực để tiện truy cứu về sau.

- Không lưu tài liệu trên ổ cài hệ điều hành (thường là ổ C với máy tính chạy hệ điều hành Windows) vì có nguy cơ bị mất dữ liệu cao nếu máy tính gặp vấn đề.

- Có thể kết hợp lưu dữ liệu quan trọng trên các dịch vụ lưu trữ trực tuyến như Dropbox, Mediafire, Google Drive, v.v.

- Công cụ đơn giản và hiệu quả nhất để tạo bảng từ là Ms Excel hoặc Ms Word.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation	giảm phát thải từ chặt phá rừng và suy thoái rừng												
2	NRAP	National Redd+ Action Plan			Chương trình hành động Redd+ quốc gia									
3	MRV	Measurement, Reporting and Verification												
4	PCM	participatory carbon monitoring			giám sát carbon có sự tham gia									
5	FPIC	free and pre informed consent			Đồng thuận dựa trên nguyên tắc tự nguyện, bảo trước và được cung cấp thông tin đầy đủ									
6	regional displacement of emissions													
7	FLEGT	Tăng cường Luật pháp, Quản lý và Thương mại Lâm sản												
8	REL	Reference Emission Levels			Mức phát thải tham chiếu									
9	PEB	Program Executive Board			Ban điều hành chương trình									
10	regional leakage													
11	National Forest Monitoring System (NFMS)													
12	Land Monitoring System (LMS)													
13	BDS	benefit distribution system			Cơ chế chia sẻ lợi ích									
14	o-Implementing Partners (CIPs)	đối tác đồng thực hiện												
16	Joint Coordination Group (JCG)	Nhóm điều phối chung												
18	VRG	Văn phòng Redd+ quốc gia												
19	Land tenure records													
20	MPTF	Multi Partner Trust Fund			Quỹ Ủy thác Đa Đối tác									
21	FPDP	Forest Protection and Development Program			chương trình phát triển và bảo vệ rừng									
22														
23	Giám phát thải khí nhà kính thông qua nỗ lực hạn chế mất rừng và suy thoái rừng, quản lý bền vững tài nguyên rừng, bảo tồn và nâng cao trữ lượng các-bon rừng													
24	lulucf	sử dụng đất, thay đổi sử dụng đất và lâm nghiệp (LULUCF)												

Hình 1. Ví dụ bảng từ tạo từ MS Excel.

3.2. Hỗ trợ trực tiếp việc dịch

Liên quan đến hỗ trợ trực tiếp việc dịch, CNTT giúp ích cho biên dịch viên bằng các hình thức tra cứu thông tin, dịch hoàn toàn bằng máy (MT) và dịch có sự hỗ trợ của máy tính (CAT). Đây cũng là trọng tâm của nghiên cứu này.

3.2.1. Tra cứu thông tin

Máy tính và Internet là những công cụ vô cùng hữu ích cho việc tra cứu thông tin phục vụ công tác biên dịch. Việc tra cứu thông tin bao gồm tra cứu từ điển và tra cứu ngoài từ điển.

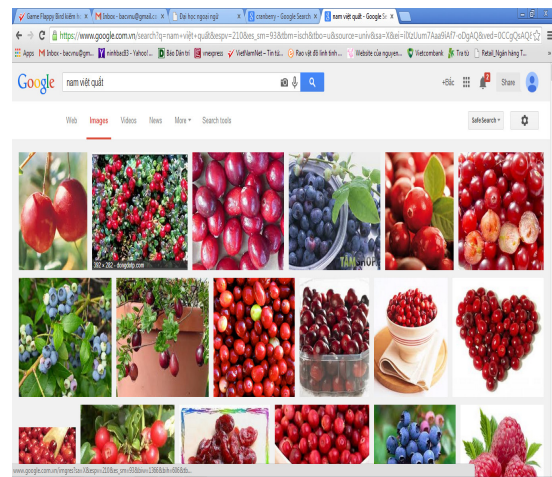
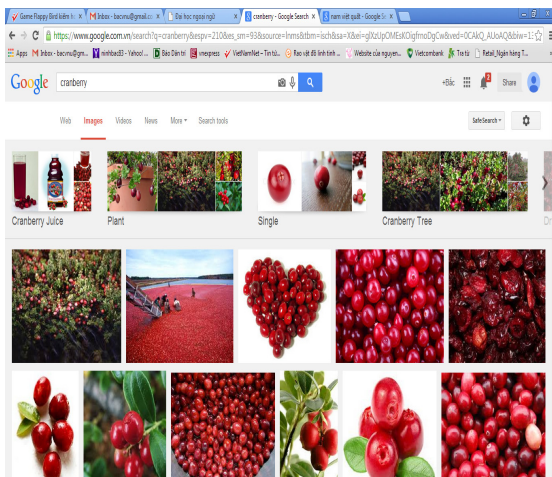
Trên máy tính có hai loại từ điển: một loại cài sẵn trên máy (offline) và một loại từ điển trực tuyến (online). Từ điển cài sẵn trên máy có ưu điểm là dùng được mọi lúc, mọi nơi, không phụ thuộc vào Internet. Hiện bộ từ điển offline phổ biến nhất là Lacviet MTD. Với trên 400 nghìn từ được sắp xếp khoa học thuộc khá nhiều lĩnh vực, đây là công cụ không thể thiếu trong máy tính của người làm dịch.

Bên cạnh từ điển cài sẵn, biên dịch viên cũng có thể sử dụng các bộ từ điển online. Đây là nguồn thông tin hết sức đồ sộ và tiện lợi.

Người dùng không cần cài đặt mà chỉ cần có Internet và trình duyệt web là có thể sử dụng. Hiện một từ điển online đang rất phổ biến là tratu.vn. Bộ từ điển này có kho từ rất lớn, gồm hàng chục chuyên ngành kỹ thuật khác nhau như kỹ thuật, y sinh, kinh tế, cơ khí, chứng khoán, y học, giao thông, hóa học, thành ngữ, vật lý, toán tin, v.v. Tratu.vn còn thường xuyên được cập nhật với sự đóng góp của cộng đồng đồng đảo người dùng trên Internet. Cùng với Lacviet MTD, đây là những nguồn rất hữu ích để biên dịch viên tra cứu.

Ngoài hai từ điển nói trên, biên dịch viên cũng có thể tham khảo một số từ điển của từng chuyên ngành có trên Internet, ví dụ như từ điển xây dựng đa ngôn ngữ (<http://codict.org/>), từ điển y khoa (<http://medisoft.com.vn>), v.v.

Thời gian gần đây, với sự bùng nổ của các thiết bị di động và đặc biệt là điện thoại di động, máy tính bảng, biên dịch viên có thể tra cứu từ điển ở mọi lúc mọi nơi. Cả hai bộ từ điển Lacviet MTD và tratu.vn đều có phiên bản tương ứng dành cho thiết bị di động trên các nền tảng di động phổ biến nhất như Android, IOS, Windows Phone và web.

Hình 2. Kiểm tra bản dịch bằng Google hình ảnh với cặp từ “nam việt quất” và “cranberry”.

Internet còn là nguồn thông tin để biên dịch viên kiểm tra chất lượng bản dịch. Khi cầm trong tay bản dịch của một từ/cụm từ, biên dịch viên có thể sử dụng công cụ tìm kiếm Google để kiểm tra xem bản dịch đó có chính xác hay không. Cách đơn giản nhất là tìm chính xác cụm từ đã dịch và xem Google có trả nhiều kết quả không? Các kết quả có đến từ nhiều nguồn không? Trong số các nguồn có nguồn nào chính thống/có uy tín không? Nếu câu trả lời là có thì nhiều khả năng bản dịch đó là chính xác. Biên dịch viên cũng có thể kiểm tra kết hợp bằng hình ảnh hoặc thử xem nghĩa/hoàn cảnh sử dụng từ/cụm từ trong ngôn ngữ đích có giống trong ngôn ngữ gốc không.

3.2.2. Dịch hoàn toàn bằng máy tính (Machine translation – MT)

Dịch hoàn toàn bằng máy tính (MT) là loại hình biên dịch mà máy tính đảm nhận hoàn toàn việc dịch một đoạn văn bản từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác. Người dùng (không nhất thiết phải là biên dịch viên và không nhất thiết phải biết ngôn ngữ gốc và/hoặc ngôn ngữ đích) chỉ cần nạp văn bản gốc vào máy và ra lệnh dịch. Nguyên lý làm việc là các lập trình viên nạp sẵn các từ ngữ và cấu trúc, cách diễn đạt mẫu trong tiếng gốc và tiếng đích vào phần mềm. Máy tính so sánh ngôn ngữ người dùng nhập vào với cơ sở dữ liệu này để đưa ra bản dịch tối ưu. Nguyên lý làm việc này, theo Tripathi S. and Sarkhel J. K. [5] được gọi là Dịch hoàn toàn bằng máy tính dựa trên từ điển (Dictionary based machine translation) kết hợp với Dịch hoàn toàn bằng máy tính dựa trên các quy tắc ngôn ngữ (Rule based machine translation). Tuy nhiên, nguyên lý làm việc này hiện không còn được sử dụng nhiều do sản phẩm máy tính đưa ra thiếu tự nhiên và không chính xác.

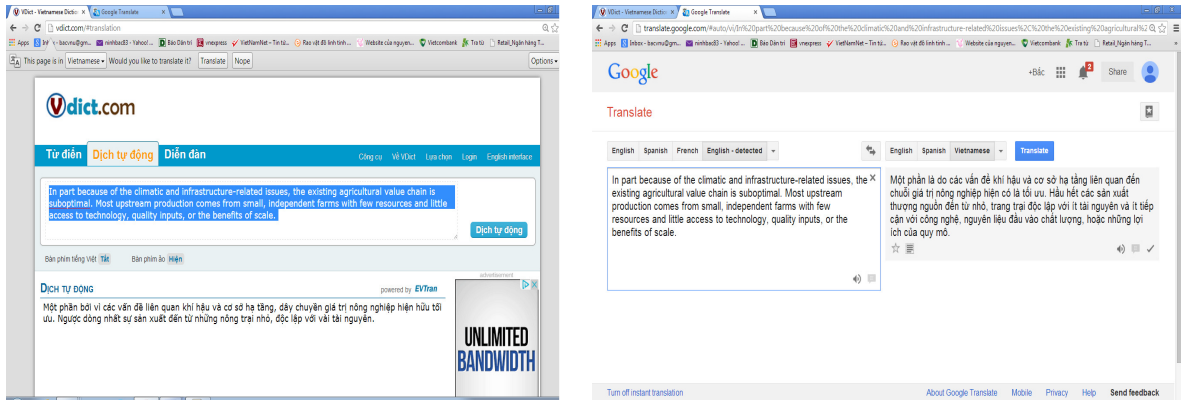
Một số dịch vụ MT hiện đang có cách tiếp cận mới là Dịch hoàn toàn bằng máy tính dựa trên đối chiếu khối liệu (Corpus based machine translation), giúp cho ra bản dịch tự động có chất lượng cao hơn [5]. Ví dụ điển hình là công cụ dịch tự động trực tuyến Google Translate (www.translate.google.com).

Nguyên tắc làm việc của Google Translate là xây dựng một cơ sở dữ liệu khổng lồ (khối liệu - corpus) gồm hàng tỷ văn bản gốc và các văn bản dịch tương ứng. Khi người dùng nhập vào một đoạn văn bản nhất định, hệ thống sẽ so sánh đoạn văn bản này với văn bản gốc đang có, từ đó đối chiếu với văn bản dịch đã có sẵn và chọn ra bản dịch phù hợp nhất, hoặc kết hợp với một số văn bản dịch đã có để đưa ra bản dịch tối ưu. Cách tiếp cận này có ưu điểm là bản dịch tự nhiên, dễ hiểu và chính xác hơn do bản dịch có sự tham gia của con người nhiều hơn so với phương pháp đầu tiên.

Nhìn chung, công nghệ dịch hoàn toàn bằng máy tính có thể phát huy tác dụng trong một số trường hợp như khi ngôn ngữ gốc và đích có cùng ngữ hệ và cách diễn đạt tương đối giống nhau (ví dụ tiếng Anh và tiếng Pháp, tiếng Anh và tiếng Thụy Điển), khi bản gốc không sử dụng nhiều phép tu từ, nghĩa bóng, và/hoặc khi bản dịch không yêu cầu trau chuốt câu chữ. Trong trường hợp cụ thể khi dịch từ tiếng Anh sang tiếng Việt hoặc ngược lại, bản dịch của công nghệ này thường chỉ có thể dùng để tham khảo (hiểu sơ qua nội dung).

Trên thị trường hiện có một số phần mềm dịch tự động như Evtrans, Vdict, Google Translate, WorldLingo

(<http://www.worldlingo.com>), Yahoo Babel Fish (<http://babelfish.yahoo.com>), SDL Free Translation (<http://www.freetranslation.com>).

Hình 3. So sánh bản dịch Vdict và Google Translate.

Trong ví dụ ở hình 3, câu gốc được thử nghiệm là:

In part because of the climatic and infrastructure-related issues, the existing agricultural value chain is suboptimal. Most upstream production comes from small, independent farms with few resources and little access to technology, quality inputs, or the benefits of scale.

Bản dịch của Vdict:

Một phần bởi vì các vấn đề liên quan khí hậu và cơ sở hạ tầng, dây chuyền giá trị nông nghiệp hiện hữu tối ưu. Ngược dòng nhất sự sản xuất đến từ những nông trại nhỏ, độc lập với vài tài nguyên.

Bản dịch của Google Translate:

Một phần là do các vấn đề khí hậu và cơ sở hạ tầng liên quan đến chuỗi giá trị nông nghiệp hiện có là tối ưu. Hầu hết các sản xuất thượng nguồn đến từ nhỏ, trang trại độc lập với ít tài nguyên và ít tiếp cận với công nghệ, nguyên liệu đầu vào chất lượng, hoặc những lợi ích của quy mô.

Và đây là bản dịch của chúng tôi:

Với một phần nguyên nhân là các vấn đề về khí hậu và cơ sở hạ tầng, chuỗi giá trị ngành

nông nghiệp hiện chưa phải là tối ưu. Hầu hết các hoạt động sản xuất thượng nguồn đều được thực hiện ở các trang trại nhỏ, ít nguồn lực, hạn chế về công nghệ, nguyên vật liệu đầu vào chất lượng không cao, không có lợi thế về quy mô sản xuất.

Như có thể thấy ở trên, sản phẩm của Google Translate có độ chính xác và tự nhiên cao hơn sản phẩm của Vdict. Nếu chỉ nhằm mục đích lấy thông tin cơ bản, sản phẩm này hoàn toàn có thể sử dụng được mà không cần sự tham gia nhiều của biên dịch viên.

3.2.3. Dịch có sự hỗ trợ của máy tính

Về định nghĩa, *dịch thuật có sự hỗ trợ của máy tính* (CAT) là loại hình biên dịch trong đó biên dịch viên sử dụng một phần mềm máy tính được thiết kế để hỗ trợ quá trình dịch.

Với công nghệ này, bản dịch không phải là sản phẩm của máy tính hay lập trình viên mà là sản phẩm của người dịch. Máy tính (chính xác là phần mềm máy tính chuyên dụng) chỉ giúp hỗ trợ đẩy nhanh quá trình dịch và tăng độ thống nhất thuật ngữ nhờ nguyên lý làm việc thông minh của mình.

Nguyên lý làm việc ở đây là mỗi khi một chi tiết được dịch lần đầu tiên, phần mềm sẽ ghi

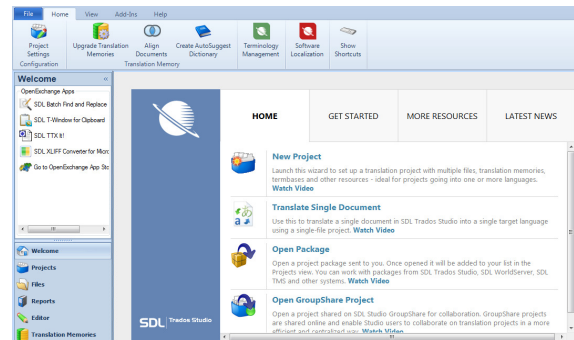
lại (chi tiết đó trong bản gốc được chuyển nghĩa là gì trong bản dịch) để lần sau khi gặp lại chi tiết đó trong một bản gốc khác, phần mềm sẽ tự động tìm trong “bộ nhớ” xem lần trước dịch là gì và đưa ra kết quả. Như vậy, khi “bộ nhớ” (thuật ngữ gọi là Translation Memory – TM) càng chứa nhiều các “chi tiết” như vậy tức là một từ/cụm từ/câu/đoạn trong ngôn ngữ gốc và bản dịch của nó (thuật ngữ ngành dịch gọi cặp này là Translation Unit - TU), xác suất gặp lại TU sẽ càng cao, tỷ lệ văn bản được phần mềm tự động dịch càng tăng lên giúp tiết kiệm thời gian và thống nhất thuật ngữ. Điều này đặc biệt hữu ích trong trường hợp dịch một dự án dài hơi, số lượng văn bản cần dịch nhiều và độ lặp lớn. Ngoài ra, nếu một dự án dịch có khối lượng công việc lớn, người điều phối dự án có thể chia công việc cho nhiều người dịch cùng lúc. Khi đó, nếu được sử dụng phần mềm CAT kết hợp với một TM chung, các sản phẩm dịch sẽ tránh được việc cùng một thuật ngữ mà mỗi biên dịch viên lại dịch theo một cách và có thể gây nhầm lẫn cho người đọc (dù các cách dịch này đều không sai về nghĩa).

Như vậy, sử dụng các phần mềm CAT đúng cách có thể mang lại hiệu quả cao: Tăng năng suất dịch từ 30% trở lên, độ thống nhất thuật ngữ cao, tạo từ điển thuật ngữ cá nhân và hỗ trợ làm việc theo nhóm.

Hiện trên thị trường có 2 phần mềm thông dụng nhất là SDL Trados và Wordfast. Ngoài ra còn có nhóm phần mềm mã nguồn mở nữa với một đại diện là OmegaT.

SDL Trados là phần mềm CAT được sử dụng nhiều nhất trên thế giới. Các chức năng chính của Trados gồm dịch có sự hỗ trợ của máy tính, lưu trữ và quản lý ngân hàng thuật ngữ (terminology bank), tạo TM từ các văn bản đã được dịch (alignment), và tạo từ điển thuật ngữ cá nhân. Điểm nổi bật của Trados chính là

khả năng hỗ trợ tất cả các định dạng văn bản, kể cả các file .pdf, .html, và .xls. Tuy nhiên, Trados có những hạn chế như giá thành quá cao (Giá công bố tháng 10/2014 từ 896 \$ đến 2890 \$ tùy phiên bản). Ngoài ra, việc cài đặt phần mềm tương đối lâu, chiếm nhiều tài nguyên máy tính (khiến máy tính chạy chậm đi), và giao diện tương đối phức tạp.

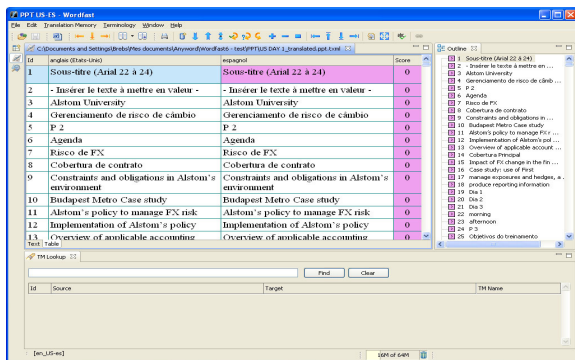

Hình 4. Giao diện SDL Trados Studio 2014 Freelance.

Wordfast (thường viết tắt là WF, gồm phiên bản Classic và Profesional) là phần mềm CAT được dùng nhiều thứ hai trên thế giới với hơn 20.000 biên dịch viên chuyên nghiệp thường xuyên sử dụng. WF có các chức năng chính tương tự như Trados, với các điểm mạnh là nhiều chức năng, hỗ trợ đa định dạng, giao diện dễ sử dụng, tốn ít tài nguyên máy tính, cài đặt nhanh. Giá của WF cũng thấp hơn rất nhiều so với Trados. Phiên bản cao cấp nhất của WF là Wordfast Studio cũng chỉ có giá 500 Euro (679 USD) theo công bố tháng 10/2014. Đặc biệt, nếu người mua đang sống và làm việc ở một nước đang phát triển thì giá sẽ chỉ còn 250 Euro (340 USD). Ngoài ra, phiên bản dùng thử miễn phí (demo version) với 500 đơn vị dịch (translation unit) của WF cho phép sử dụng tương đối thoải mái với các dự án biên dịch vừa và nhỏ.

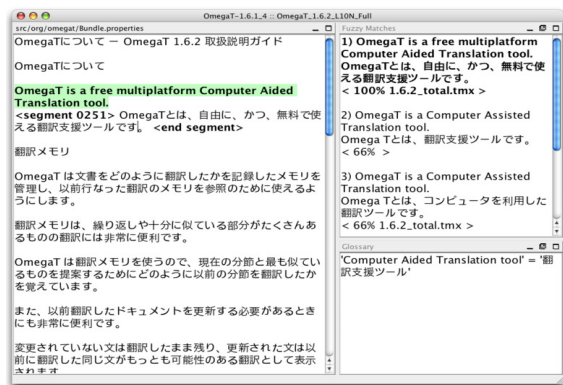

Tại trường Đại học Ngoại ngữ - Đại học Quốc gia Hà Nội, phần mềm WF đã được đưa vào chương trình đào tạo cho sinh viên trong khuôn khổ môn học Công nghệ và Dịch thuật. Với thời lượng 12 giờ học trên lớp, gồm cả lý thuyết và thực hành, sinh viên đã có thể nắm vững những chức năng cơ bản và hữu ích nhất trên WF phục vụ cho công việc dịch của mình.

Hình 5. Giao diện Wordfast Professional.

OmegaT là đại diện tiêu biểu cho nhóm phần mềm CAT có mã nguồn mở. Ưu điểm lớn nhất của nhóm này là hoàn toàn miễn phí. Ngoài ra, OmegaT cũng hỗ trợ tương đối nhiều định dạng. Tuy nhiên, do là phần mềm miễn phí nên giao diện cũng như chức năng của OmegaT có nhiều điểm hạn chế.

Hình 6. Giao diện OmegaT.

Một lưu ý với biên dịch viên khi sử dụng các phần mềm CAT là đây không phải phần mềm “dịch hộ”, cũng không phải phép màu để biến người dịch không tốt thành dịch tốt, bản dịch chất lượng kém thành bản dịch chất lượng cao. Yếu tố quan trọng nhất quyết định chất lượng bản dịch vẫn là năng lực chuyên môn của biên dịch viên. Phần mềm chỉ giúp tăng tốc độ dịch và độ thống nhất thuật ngữ đối với một số loại hình văn bản nhất định. Thông thường, phần mềm CAT chỉ nên áp dụng với loại văn bản có độ lặp câu hoặc thuật ngữ khá cao – hầu hết là các văn bản về kinh tế, môi trường, kỹ thuật, v.v. Nếu là dịch văn chương, tiểu thuyết thì phần mềm CAT hầu như không có tác dụng.

Hiện các dự án dịch trên thị trường dịch thuật quốc tế đều yêu cầu biên dịch viên phải sử dụng được một trong các phần mềm CAT, mà chủ yếu là SDL Trados và WF. Lý do là hầu hết các dự án dịch hoặc công ty dịch thuật lớn đã tích lũy từ trước những TM rất lớn. Nếu biên dịch viên sử dụng phần mềm CAT, họ sẽ đảm bảo thuật ngữ của tất cả các bản dịch được thống nhất. Dự báo trong tương lai, đây sẽ là kỹ năng tiên quyết mà biên dịch viên cần được trang bị để có thể tham gia các dự án dịch này.

4. Kết luận

Nghiên cứu này đề cập tới những khía cạnh mà CNTT có thể hỗ trợ cho công việc của biên dịch viên chuyên nghiệp. Theo đó, CNTT giúp ích cho biên dịch viên trong tất cả các giai đoạn của quá trình tác nghiệp (trước, trong và sau khi hoàn thành bản dịch) và có thể đóng góp gián tiếp hoặc trực tiếp cho bản dịch. Trong các tác động trực tiếp tới bản dịch, ngoài việc tra cứu thông tin, nhóm phần mềm dịch thuật có sự hỗ trợ của máy tính (CAT) có vai trò ngày càng

quan trọng và trong tương lai sẽ trở thành điều kiện tiên quyết để biên dịch viên tham gia thị trường dịch thuật quốc tế. Từ thực tế này, các biên dịch viên cần chủ động tìm hiểu để khai thác hiệu quả nhất các ứng dụng của CNTT, nhằm nâng cao chất lượng và tính chuyên nghiệp trong công việc của mình. Ngoài ra, điều này còn đặt ra yêu cầu cho các trường đại học có chương trình đào tạo biên dịch viên chuyên nghiệp là phải trang bị kỹ năng sử dụng CNTT nói chung, phần mềm CAT nói riêng cho sinh viên chuyên ngành dịch. Chỉ khi đó, biên dịch viên là sản phẩm đào tạo ra của các chương trình này mới đủ năng lực đón đầu, nắm bắt cơ hội khi hội nhập với nền công nghiệp dịch thuật thế giới.

Tài liệu tham khảo

- [1] Lynn B., Computer-aided Translation Technology: A Practical Introduction, University of Ottawa Press, Ottawa, 2002.
- [2] Olivia C. et al., Machine Translation and Computer-Assisted Translation: a New Way of Translating? Translation Journal, Volume 8, No. 3, 2004.
<http://translationjournal.net/journal/29computers.htm> accessed on July 7, 2014.
- [3] Arnold D. J. et al., Machine Translation: an Introductory Guide. Blackwells-NCC, London, 1993.
- [4] Jonathan T. H., How can CAT Tools help you? 2014,
<http://www.translationzone.com/products/cat-tools/> accessed on July 7, 2014
- [5] Tripathi S. and Sarkhel J. K., Approaches to Machine Translation. Annals of Library and Information Studies, 2010, 57, 388 – 393.

Overview of Information Technology Application in Translation

Nguyễn Ninh Bắc

*Faculty of English Language Teacher Education, VNU University of Languages and International Studies,
Phạm Văn Đồng, Cầu Giấy, Hanoi, Vietnam*

Abstract: Information technology is playing an increasingly important role in almost all areas, including translation. This research presents an overview of the aspects that information technology can support the work of a professional translator. Information technology is helpful to all stages of professional translation: before, during, and after translation. The support of information technology is shown in both logistic activities for a translation and the translation itself. In the future, the use of Computer Aided Translation (CAT) softwares will be a must for a professional translator to work in the global translation market.

Keywords: Technology, translation, MT, CAT.